

Sammenligning af "Indtoget eller den kloge Mand" fra *Politikens* julenummer 25.12.1896 med kroniken "Den kloge Mand" i *Fortællinger*, 1899, bind I. Teksten fra 1896 er vist overstreget og i rødt; teksten fra 1899 er vist i blå. Sort tekst er uforandret i de to udgaver.

~~Indtoget eller den~~ Den kloge Mand

Det hændte ~~en Gangengang~~ – lad mig sige: ~~en Gangengang~~ i gamle Dage – at en forstandig Mand, der var paa en vigtig Forretningsrejse til den store Leipziger-Messe, en Aften ankom med Postvognen til en lille By, hvor han skulde overnatte.

Til hans store Ærgrelse viste det sig næsten umuligt ~~for ham~~ at faa Logis. Med sin Vadsæk i Haanden maatte han gaa fra Gæstgivergaard til Gæstgivergaard, indtil han endelig ved grove Ord ~~og Trusler~~ tiltvang sig Besiddelsen af et ~~elendigt~~ lille Kammer i "Det blaa Pigeøje", der var beliggende langt inde i en mørk Smøge bagved Domkirken.

Sagen var ~~den~~, at man den næste Dag ventede en ung Prins af Blodet ~~og hans Gemalinde~~, der agtede ~~sammen med sin Gemalinde~~ at tilbringe Sommeren paa et Lystslot der i Nærheden. Fra hele Omegnen var Folk strømmet dertil for at se det høje Par, naar det paa sin Rejse kørte gennem Byen. Den hele Stad var i Festdragt; paa Torvene var der rejst Æreporte, fra alle Husene vajede Flag, ja – takket være den ~~længe imødesete~~, betydningsfulde Begivenhed – havde Byens Hovedgade endelig faaet den nye Brolægning, som Befolkningen i mere end en Menneskealder havde sukket efter.

Det maa nemlig stadig erindres, at det foregik i gamle Dage, i hine uoplyste Tider, der nu synes os at tilhøre Menneskehedens Barndom, ~~og paa hvis naive og klejnmødige Ærefrygt for Herrerne af Guds Naade vi tænker tilbage med et medlidende Smil.~~

Den ~~intet anende fremmede~~ Rejsende, der – som ~~sagtudtrykkeligt bemærket~~ – var en ~~sjældensaare~~ forstandig ~~og derfor ogsaa fremskreden~~ Mand, ~~og som saadan allerede gennemtrængt af Aarhundredets sejrige Friheds- og Lighedsidéer~~, blev grebet af ~~ædelen fribaaren Borgers~~ Harmes, da han erfarede Grunden til ~~Begejstringen og Røret omkring~~ i Byen.

~~"Jeg tror, sandt for Herren, jeg er dumpet ned midt i Molboland!" busede han ud med "Hvilken Latterlighed!" sagde han til den gamle Kældersvend, der havde fulgt ham op paa Kammeret for at tænde Lyset paa hans Natbord. "At tænke sig sligt! I vort Aarhundrede!"~~

~~Den Ikke desmindre tog den~~ bedagede Svend ~~svarede intet. Uden at fortrække en Mine tog hannu~~ nogle Bliktegn op af sin Lomme og sagde, som om han slet ~~intet ikke~~ havde forstaaet ~~af den andens Vredeham:~~

"Herrens Postvogn afgaar ~~i Morgen~~imorgen Klokken ~~étet~~ fra "Det bugede Krus". Det høje Herskabs Ankomst er berammet til Klokken elleve. Herren har altsaa god Tid til at se Indtoget, før ~~han~~De tager afsted."

"Bliv mig fra Livet med ~~Jeres~~det Indtog! ~~Er han gal!~~ Tror han, Mosjø, at jeg lader mig imponere af en Smule forgyldt Karosse og et Par ~~skrammeredes~~skrammererede Lakajer!"

~~Men enten Grunden nu var, at det bedagede Tyende en Gang for i sit Liv havde staaet overfor en oplyst Mand, der var gennemtrængt af Aarhundredets stolte Frihedsaand, eller han virkelig stadig ingen Ting forstod, tog han atter uforstyrret Ordet, saasart den anden tav.~~

~~Men saasart han tav, tog det bedagede Tyende lige uforstyrret til orde:~~

"Om Herren skulde ønske en Billet til den store Tribune paa Torvet, saa har jeg her endnu et Par tilbage. De koster en Rigsdaler Stykket. Der er ikke andre at opdrive i hele Byen. Der har været en voldsom Rift om dem i de sidste Dage."

Men nu var den Fremmedes Taalmodighed ~~til Endet~~tilende.

~~"Er I da allesammen spitaltossed i denne forlummede By! Vil han se, han kan komme afsted. En Rigsdaler! Har man hørt Mage! ... Herut, siger jeg!"~~

~~Den Gamle~~Sagtmodig rystede ~~den Gamle~~ paa sit ~~store~~graa Hoved og trissede afsted.

Den næste Morgen ~~gikskinnede~~ Solen ~~op~~over den ~~smykkede By med et bredt Festsmit, der af de naive Beboere opfattedes som Tegn paa den særlige, himmelske Naade, der hvilede over Landsfaderen~~festsmykkede By, og ~~hans Slægt~~. Denden Fremmede fik ~~i det hele~~ rig Lejlighed til at ærgre sig, da han skred gennem de menneskemylrende Gader, hvor Husene var behængte med ~~smagfulde~~ Guirlander, Vaabenskjolde og kostbare Tæpper. Flere Steder stod Folk allerede taalmodig opstillede langs den Vej, som den fyrstelige Vogn skulde passere, og fra alle Gadehjørnerne skreg Visekællingerne med en i Dagens Anledning forfattet Festsang:

"Salige Stund, da vor naadige Fyrste os gæsted."

"At tænke sig! ... I vore Tider!" blev han ved at mumle hen for sig.

Det, der dog næsten intet oprørte ham allermest, var dog mere end den glade Selvtilfredshed, som dette Molbofolk bar til Skuetilskue midt i sin nedværdigende Trældom. Og i denne en fribaaren Borgers Harmen blandede der sig efterhaanden en Række bitre Følelser af en mere personlig Art.

Idet han betragtede saac paa disse enfoldige Menneskers Mennesker i deres kostbare Silke- og Fløjlsdragter, deres Sølvspænder Fløjlsdragter og guldknappede Stokke, betragtede deres store Butikker Butiker og prægtige Privathuse, der altsammen tilsammen vidnede om en Velstand, som han med sin overlegne udviklede Intelligens og aldrig trættede Energi hidtil forgæves havde efterstræbt, — eller naaet han i Sværmen fik Øje paa et eller andet rundt, rødmsuset, forelsket udseende Ægtepar, der med Latter og muntre Ord skød sig frem gennem Trængslen, og ved dette Syn kom til at tænke paa sin egen Esmeralda derhjemme, der absolut ikke var til at spøge med, ja paa hvis Troskab han endog havde Grund til at tvivle, skønt han sandelig ogsaa ved Valget af sin Ægtefælle havde ladet Forstand og Erfaring raade, — da eftertragtet, paakom der ham, — som saa ofte før, — en mørk og knugende Følelse af, at en uafværgelig ond Skæbne forfulgte alle klartskuende og selvstændige Foregangs mænd fribaarne og fremskredne Aander her i Verden, mens medens Lykken alene var forbeholdt Tosserne, Sinkerne og de letfærdige vindige Narre.

Bombommelum! ... Tratratra!

Bombommelum! ... Trateratra!

Trommehvirvler og Messingmusik vakte ham op af hans disse bitre Tanker. Han var naaet hen til Byens Akseltorv, hvor en Kæmpetribune var rejst mellem fire vimpelbehængte Mastetræer. Her skulde den egentlige Modtagelse finde Sted med en Tale af Borgmesteren og Sangpræstationer af Kirkens Kordrenge. Den store Plads var allerede sort af Mennesker, og i de omliggende Huse var alle Vinduer og Altaner overfyldte af hvidklædte Damer og Børn.

Men nu aabnede Menneskemassen sig ud mod den Sidegade, hvorfra Hornmusikken lød. I skarlagensrøde skarlagensrøde Uniformer, med alenhøje Læderchacot'er og lilla Pompons marscherede Borgervæbningen ind paa Pladsen, livlig hilst af den militært begejstrede Befolkning. Senere ankom en Afdeling højtidelige Magistratseembedsmænd med skinnende Kalvekrøs og Pergamentsruller under Armen, og efter. Efter dem fulgte en Forening af gamle gemytlige Krigere med ét, der bar eet Erindingstegn paa Brystet og et andet i Form af en violblaa Næse midt i Ansigtet. Saa kom der mere Musik. Efter denne fulgte først et langt Tog af Haandværkere med deres ærværdige Lavsfaner Lavgsfaner, dernæst en Skare nyklippede Skolebørn i anstrængt Militærmarsch, og sluttelig det populære Brandkorps med Byens Sprøjter, Spande og Stiger, hvilket altsammen skulde paradere ved Indtoget.

Med Haanden i Siden, og støttet til sin Stok, havde den Fremmede medynksfuldt betragtet Optoget dette Optog fra det øverste Trin af en Stentrappe. Idet nu den sidste Brandmand svingede ind paa Torvet, og da samtidig Borgervæbningen i Forening med Byens Vægtene begyndte at trænge Folkesværmen tilbage for at gøre Passagen fri, steg han ned af Trappen og gik med hurtigemajestætiske Skridt ad nogle Sidegader hjem til Gæstgivergaarden.

Han havde besluttet alligevel at skaffe sig en Billet til den store Tribune. Da Tilfældet nu en Gangegang havde ført ham hertil paa denne Dag, vilde han dog sikre sig en Plads, hvorfra han uden at risikere Liv og Lemmer kunde følge denne latterlige Komedies Komædie i dens videre Forløb.

Straks i Forstuen modtoges han af, da den gamle Kældersvend, der næsten syntes at have ventet ham. Endnu fik Øje paa den Fremmede, udbredte han, endnu før han denne selv havde ytret et Ord, udbredte den Gamle beklagende sine tynde Arme med en beklagende Gestus og fortalte, at han for et Øjeblik siden havde solgt den allersidste Billet til den store Tribune. Derimod havde han tilfældigvis en Billet til den lille Tribune, der ellers var forbeholdt Byens Honoratiores. Dersom Herren maaske —

"Spar den Snak!" afbrød den anden han ham kort. "Hvad Hvormeget koster den?"

"Fem Rigsdaler!"

"Fem Rigsdaler! Er han gal! Hvad anser han Fem Rigsdaler! Bring mig før! ... Vil han øjeblikkelig bringe mig et Blækhorn og Papir op paa mit Værelse. Og vil han saa være saa god at sørge for, at mit Tøj bliver bragt til Postvognen i god Tid. Forstaar han?"

Dermed gik han op paa sit Kammer og, tog sin Skrivemappe frem før og satte sig til at arbejde.

"Fem Rigsdaler!" mumlede han hen for sig, idet han dyppede Pennen. "Har man hørt Mage!"

Han vilde nytte de tilbageværende Timer til at skrive et Par Forretningsbreve. Han havde saamænd allerede spildt nok af sin kostbare Tid paa disse dumme Anstalter!

Men heller ikke heroppe fik han Ro. En Gang Først var det der en Sangforening, dersom drog i Procession ud til Festpladsen under Afskraelse af Nationalsangen. En anden Gang, og bagefter dreves han til Vinduet ved Lyden af en Kareth, der hastig rumlede gennem ind i Gyden, hvor den stansede og standsede foran en ærværdig Hjørnegaard lige overfor lige overfor Kirken for dér at afhente den apoplektiske Dømprovst. Dømprovsten. I fuldt skinnende Silke-Ornat og med Kommandørkorset dinglende under Pibekraven blev den gamle Herrens Tjener ved sin Kapellans Arm ledet gennem Porten

og løftet op paa Vognen, hvor han—betaget, fortumlet af Øjeblikkets Alvor—sad og skreg, gav sig til at raabe — først paa sin Hat, som han havde paa Hovedet, derefter paa sine Handskersin Snustobaksdaase, som han havde puttet i sin Lomme, og endelig paa sin Salmebog, som han virkelig havde glemmt.

I det samme dundrede det første Kanonskud oppe fra Højderne bagved Byen,—Tegnet paa og forkyndte, at den fyrstelige Vogn var bleven synlig ude i det Fjernefjerne.

Nu blev der Travlhed blandt alle Efterløjerne. Porte blev lukkede, Skodder sat for Vinduerne ... et Øjeblik efter mindede Gyden og den lille Plads foran Kirken om en uddød By. Kun inde bag en grønlig Rude sad et stakkels Fruentimmer med et indbundet Hoved og græd, fordi hun ikke kunde komme med.

Den overlegne Mand gik hovedrystende bort fra Vinduet og satte sig atter tilrette ved Bordet for endelig at fuldføre sine Breve. Men skønt ingen nu forstyrrede, var det var ham ikke muligt at samle en Sætning i sit Hoved. Hvor meget holde sine Tanker ved Arbejdet. Han gned sin Næse, han end bandte og skældte paakradsede sig selv,—ikke i Haaret, men der kom der ikke en Stavelse paa Papiret.

Tilsidst smed han rasende Pennen og gik ned i RestaurationslokalerneRestavationslokalerne.

Ikke et Menneske var at se. Alle vegne var der tomt. Endogsaa; endogsaa den gamle Kældersvend var nu forsvunden. Først Endelig inde i det inderste allerinderste Værelse traf han en enlig Mandsperson, der sad rolig ved et Krus Øl og drejede Tommelfingrene om hinanden:

Han følte sig saa glad og trøstet ved Lykkelig over dog at træffe éncen Retfærdig i dette Enfoldighedens Sodoma, at han straks satte han sig hen ved Siden af ham og udenvidere indledede en Samtale.

"Det er virkelig et ganske ejendommeligt Optrin, man bliver Vidne til i Deres By—," begyndte han. "Ha, ha! Man maa ved sandelig le, naa ikke, om man ikke vil skal le eller græde. De gode Folk har saa travlt, som om det i det mindste gjaldt deres Salighedssag. Hvad siger De?"

Den Tiltalte rystede langsomt paa sit store, vandkæmmede Hoved.

"Ja, De maa nok sige det!" sagde han med en fed Tunge, der hindrede ham i at tale rent. "At Folk dog aldrig kan blive klogere!"

"Ja, det er — ved Gud! — det rettesande Ord!!! Her kommer jeg iaftes, og straks begynder man at bombardere mig med Billetter, som om jeg var en Nar, der —"

"Og hvad forlangte man saa for Billetten?"

"Fem Rigsdaler! Har De kendt Magen!"

"Ja, det er storartet! Se, jeg var nu saa fornuftig at købe en Billet til den store Tribune straks den første Dag, da Salget blev aabnet. Den Gang Dengang var Prisen bare fire Mark, og saa fik jeg en af de nummererede numererede Pladser paa allerførste Række. Derfor kan jeg nu sidde her ganske rolig, indtil det andet Skud lyder, i Stedet for istedetfor, at andreman skal puffes og trænges eller staa flere Timer langs ad langsad Gaden for at komme til at se noget."

"Naa saaledes! Hm!"

"For jeg kan nu ikke for min Død fordrage at blive skubbet. Saa vil jeg saamænd lige saa gernestén ligesaa gerne blive hjemme og slet ingen Ting ingenting faa at se. For det er nu mit Princip, at naar man skal nyde noget, saa skal man ikke trædes paa Tærne eller skubbes ned i en Rendesten. Som nu f. Eks. Borgmesterens Tale — —"

I dette Øjeblik drønedes det andet Kanonskud højtidelighøjtideligt over Byen og fik Ruderne til at klirre. Det forkyndtemeldte, at Fyrstevognen havde overskredet Broen over Aaen, der dannede Stadens Grænse.

"Nu maa jeg af Sted afsted!" sagde den omsigtsfulde Mand og drak ud af sit Krus. "Ja, De har altsaa ogsaa faaet Billet, ikke sandt?" kan jeg forstaa."

"Jeg? Nej, aldeles ikke!"

"Herregud! Det var da kedeligt. Det gør mig virkelig ondt for Dem. Bare De saa faar noget at se."

"De skal ingen Skrupler Bekymringer gøre Dem angaaende mig!" svarede bed den anden bidskham hurtigt af, og trommede med Fingrene paa Bordpladen.

Et Øjeblik efter var han alene.

Og nu begyndte Kirkeklokkerne at kime. Først Domkirkens vældige Bryggerkedel, der summede og brummede over hans Hoved; og straks derefter Byens øvrige Klokker, hver i sin — med de andres harmonisk afstemte — Tone. Festligt og frydefuldt lød dette himmelske Orkester ned gennem den stille Luft.

Han rejste sig op, tog sin Hat og slentrede lige gyldig ud. Men allerede ude i Porten vendte han om og gik tilbage til Stuerne.

Festligt og frydefuldt lød dette himmelske Orkester ned gennem den stille Luft.

Imidlertid sad den fremmede Mand med sammenkneben Mund og trommede med Fingrene paa Bordpladen, alt mens han blev mere og mere bleg. Pludselig raabte han:

"Haloj! Er her nogen?" raabte han her. "For Pokker! Er her ingen Betjening! ... Hvor er Kældersvenden? ... Er der ingen Kældersvend? ..."

En gammel, tyk Kælling viste sig i Køkkendøren.

"Hvad er paa Færde paa færde, go'e Herre?"

"Hvor er Kældersvenden, sigerspørger jeg?"

"Kældersvenden? ... Aa, det er altsaa ganske den fremmede Herre, der skal vil ha' den Billet, kan jeg tænke. Se. Tøv lidt, go'e Herre, her har jeg den ... tøv blot et Ko'n ... her er den, go'e Herre!"

"Billet? Hvad for en Billet?"

"Ja, han sagde det, gjorde Kældersvenden, at Herren kom nok efter den. Jeg skulde bare bie, sa' han, saa kom Herren nok og hentede den."

"Hvad for noget? Hvad sagde han?"

Men der blev ikke Tid til Forklaringer. Det tredietredje Skud havde allerede lydt og efterfulgtes nu af en dundrende Kanonade, der ganske overdøvede Klokkernes Klemten. Han kastede en Femdalersseddel paa Bordet og gik bort.

Dog forhastede han sig ikke. Han sagde til sig selv, at han kom saamaend tidsnok til det Gøgl. Han konstaterede udtrykkelig for sig selv, at han gik sin sædvanlige, rolige og afmaalte Gang, med den ene Haand i Vestelommen, den anden bag sin Ryg.

Men da Som han pludselig syntes at høre Hurraraab, blevi Tankerne sagde: han alligevel urolig og paaskyndede sine Skridt. Skulde de monstro allerede være ankomne kom altid tidsnok til Festpladsen?

det Gøgl! Da han naaede Hovedgaden, hvor Folkemasserne nu Folk stod sammentrykket som en alenbred Mur opstillet i alenbrede Mure langs ad begge Fortovene Fortove, fremviste han sin Billet for at komme gennem Afspærringen og naa hen til Torvet. Men Vægteren vilde ikke lade ham slippe igennem. Det var forsilde, sagde han. Gaden skulde være fri!. Fyrstevognen var allerede kørt gennem den første Æreport og kunde ventes hvert Øjeblik.

"Men jeg har jo Billet!" skreg Manden ude af sig selv af Raseri. "De skal lade mig passere, naar jeg har Billet!"

Men Vægteren vilde intet høre. Han satte ham sin Morgenstjerne for Brystet og stødte ham uden videre ind i Menneskesværmen. Her fik han ingen blidere Modtagelse. Han blev puffet og knubset og trængt tilbage mod Husrækken, ... tithi virkelig kom i det samme endelig den kongelige Ekvipage fyrstelige Karosse tilsyne for Enden af Gaden. Skridt for Skridt, med højtidelig Langsomhed, bevægede den sig frem mellem Folkemasserne Folketrængslen med sine rødkjolede Forridere, sin tøndetykke Kusk og sine to Haidukker ragende op bag Karmens gyldne Krone. Luften fyldtes af øredøvende Hurraraab, Hattene svingedes, og Damerne græd eller kastede Blomster, mens det unge Fyrstepar mekanisk naadigt nikkede og smilede til alle Sider.

Imens stod den kloge Mand trykket flad op ad Muren og rasede. Han var lille af Vækst og kunde derfor slet ingen Tingenting se for de opløftede Hatte. Han strakte sig paa Taaspidsen; han raabte, at man skulde tage Hattene ned; han søgte endog at finde et Fodfæste paa Murens fremspringende Sokkel, — men alt var forgæves. I det Øjeblik, da Vognen naaede ud for ham, og Begejstringen og Hurraraabet omkring ham af den Grund var paa sit højeste, ja saa fuldstændig tabte han fuldkommen sin mandige Sindslige vægt. Aftilsidst Besindelsen, at han af lutter forbitret Iver for at komme til at se, greb han med begge Hænder om en Nedløbsrende for ved dens Hjælp at klynge og løftede sig tilvejs; men. Men uheldigvis glippede Taget for ham, og han faldt tungt ned paa Stenbroen. ...

Den næste Dag laa han i "Det blaa Pigeøje" med to knækkede Ribben og en forstuvet Fod. Mens den lille Bys dumme Byes enfoldige Beboere atter passede deres daglige Dont i Butikerne og Kontorerne, i Køkkenerne og Sengekamrene; — mens alle hans Konkurrenter nu alle kom ham i Forkøbet paa ved den Leipziger-Messe, og mens derhjemme hans blonde Esmeralda i Ro og Mag gjorde sig tilgode med sin Galan, fik han rigelig levnede Forsynet ham rundelig Tid til at anstille nyttige Betragtninger over Grunden til den onde Skæbne, der vitterlig forfølger saa mange saamange forstandige og selvstændige fribaarne Foregangsmænd her i Verden, mens Lykken mindeligt mildeligt tilsmiler Tosserne, Sinkerne og de letsindige vindige Narre.

Men, Gud ved, om han gjorde det!